

Door Henk Jongma, hoofdauteur Op niveau tweede fase eerste editie

Dier en mens

Inleiding

Misschien heb je hem gezien, die film over de dieren in het natuurgebied de Oostvaardersplassen bij Lelystad. Een succes in de bioscoop en op de televisie. 'Twee jaar lang volgde een aantal filmteams de vossen, ganzen, ijsvogels, herten en de grootste kudde wilde paarden van Europa. Het resultaat is een natuurfilm zoals die nog nooit eerder in Nederland is gemaakt. De expressieve konikpaarden werpen hun veulens tussen de kalveren van de majestueuze edelherten en heckrunderen'

(www.denieuwewildernis.nl/de-film). Prachtige beelden.

Ontroerend ook. 'De 'circle of life' of 'kringloop van het leven' in de Oostvaardersplassen wordt schitterend in beeld gebracht. Soms aangrijpend, maar ook humoristisch en vertederend, zo wordt de film op de site aangeprezen.

Het moederpaard dat haar zwakke veulen tot opstaan probeert te bewegen door kleine duwtjes: ze moet lopen om een veilige plaats te bereiken. Moederliefde, zoals we het graag zien. Maar er was ook de vos die razendsnel door de groep jonge ganzen rende, die beschermd door hun ouders, veilig water probeerden te bereiken. De vos beet er zo veel mogelijk dood om voer voor haar eigen jongen te hebben. Moederliefde? Jazeker, maar toch vonden de meeste kijkers dat niet ontroerend, maar wreed. Hoe komt dat? Zien wij zo graag menselijke trekjes in dieren? 'Het zijn net mensen,' hoor je dan weleens zeggen. En sommigen gaan verder, die vinden dat er eigenlijk geen verschil is tussen mens en dier. Die vinden dat de dieren dezelfde rechten zouden moeten hebben als de mens. Prachtig. Ook de dieren waar wij soms zo'n last van hebben? Of geldt het alleen voor de grote, aaibare dieren? En dieren eten andere dieren op om in zelf leven te blijven. Moeten we ze dat dan gaan verbieden?

'Hypocriete dierenliefhebbers,' zegt Henk Jan Ormel in een artikel in het dagblad *Trouw*. Dat lijkt een zware beschuldiging. Maar is dat ook zo? Of heeft hij toch wel een beetje gelijk? 'Het dierendebat is hopeloos gepolariseerd. Je bent een dierenliefhebber óf een dierenhater', dat was de ondertitel. En dat is wel erg stellig gezegd. Is het zo? Daar ga je in deze lesbrief mee bezighouden.

Opzet van deze lesbrief

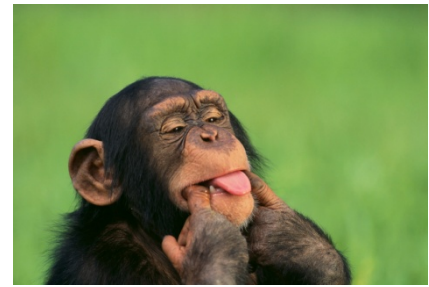
- Je leest het artikel van Ormel nauwkeurig en je inventariseert welke informatie je nodig hebt uit de voorgaande artikelen (opdracht 1 en 2).
- Je leest de twee voorgaande artikelen nauwkeurig en je probeert vast te stellen of je nu voldoende weet (opdracht 3 t/m 6).
- Je maakt een overzicht van de standpunten (opdracht 7 en 8).
- Je bereidt een rechtszitting voor en voert die uit (opdracht 9 t/m 12).

Uitgangstekst

Hypocriete dierenliefhebber slaat door: dier is geen mens

1 Tijdens een van de vele Kamerdebatten over dierenwelzijn vroeg ik eens aan een collega hoe hij zou handelen als hij op een gure winterdag, wandelend langs de Hofvijver, een bejaarde met zijn hondje zag spartelen in het ijskoude water. Wie zou hij het eerst redden? Hij kon of wilde daar geen antwoord op geven.

2 Ik moest aan deze discussie denken toen ik het artikel las over de chimpansee die een persoon zou moeten worden (*Trouw*, 5 december). Dieren zijn geen mensen. Dieren staan wel dichtbij mensen en zeker een chimpansee heeft veel zichtbare overeenkomsten met de mens. Maar ook een muis is genetisch nauw verwant aan de mens. Toch is het mogelijk om een muizenplaag te bestrijden met gif, een val of een kat.

3 Velen zijn hypocriet in hun uitgedragen dierenliefde en het moreel de maat nemen van anderen. Ieder heeft het recht op zijn eigen afweging, zijn eigen grens, tot aan de gezamenlijke wettelijke grens, vastgelegd in de Wet Dieren.

4 Enkele jaren terug heeft het Nederlandse parlement ingestemd met de Wet Dieren en daarmee heeft Nederland vooruitstrevende regelgeving om dieren te beschermen. Deze wet is geen eindstation; aanpassingen zullen al dan niet worden aangenomen, waarbij belangen van mensen en dieren zullen worden afgewogen.

5 Het denken over dieren en dierenwelzijn is tijd- en plaatsgebonden. Vroeger mochten honden aangespannen worden, staarten en oren gecoupeerd, maar nu is dat gelukkig verboden. Ik hoop op nog verdere verbeteringen voor dieren. Maar ik hoop ook dat streng gecontroleerde deskundige onderzoekers dierproeven kunnen blijven uitvoeren, opdat er nieuwe en betere genezingsmethoden voor mens en dier worden ontdekt. Ik hoop ook dat het mogelijk blijft om ratten-, muizen- en insectenplagen te blijven bestrijden. Ik hoop ook dat het mogelijk blijft om door beheersjacht Oostvaardersplassentaferelen in onze overige natuurgebieden te voorkomen.

6 Ik hoop ook dat onze boeren de erkenning krijgen die ze verdienen; zij zijn de professionals die namens ons op deskundige wijze en volgens gedetailleerde regelgevingen dieren verzorgen, zodat wij melk, kaas, vlees en eieren kunnen consumeren.

7 In de Wet Dieren staan dieren omschreven als levende wezens met een eigen intrinsieke waarde. Daarmee wordt aangegeven dat een dier méér is dan een ding en het is duidelijk dat met deze omschrijving geen huis, tafel of televisie wordt gedefinieerd. Mishandeling van dieren wordt apart benoemd in het Wetboek van Strafrecht. Dankzij de aangenomen Initiatiefwet Ormel-van Dekken is het mogelijk om dierenmishandeling zwaarder te bestraffen. Er is terecht veel parlementaire aandacht voor dierenwelzijn, maar wel met aandacht voor de balans die in het publieke debat zo vaak ontbreekt.

8 Het benoemen van dieren tot persoon zou leiden tot een totale onbalans. Als chimpansee Piet een persoon mag zijn, waarom mijn hond Dido dan niet? Het vergelijken van een slaaf met een aap, zoals filosoof Erno Eskens deed (*Opinie*, 7 december), vind ik zelfs zwaar beledigend, net zoals het bekende riedeltje van dierenactivisten: afschaffen slavernij, vrouwenrechten, dierenrechten.

9 Als een persoon een chimpansee opsluit in een kleine kooi, moet deze persoon worden vervolgd vanwege ernstige dierenmishandeling. De tot persoon gepromoveerde chimpansee zou – waarschijnlijk geholpen door een chimpvocaat – moeten procederen tegen zijn opsluiting. Los van praktische en juridische bezwaren, is dit een principiële verkeerde gedachte. Dieren zijn geen mensen.

Naar: Henk Jan Ormel (dierenarts, oud-Tweede Kamerlid; thans werkzaam bij de Food and Agriculture Organisation (FAO), in: *Trouw*, 11 december 2013.

Opdracht 1

Vul de betekenis van de woorden en woordgroepen in het schema in.

Alinea	Woord/woordgroep	Betekenis
titel	hypocriete	
1	dierenwelzijn	
3	uitgedragen dierenliefde	
3	moreel de maat nemen	
5	tijd- en plaatsgebonden	
5	gecoupeerd	
5	beheersjacht	
7	eigen intrinsieke waarde	
7	het publieke debat	

8	onbalans	
8	riedeltje	
9	principiële verkeerde gedachte	

Opdracht 2

Ormel reageert in zijn artikel op voorgaande berichten uit *Trouw*. Hij gaat er min of meer van uit dat de lezers die kennen. Maar jij hebt ze (nog) niet gelezen.

- Welke vragen heb je bij deze zin (alineea 2)?
Ik moest aan deze discussie denken toen ik het artikel las over de chimpansee die een persoon zou moeten worden (Trouw, 5 december).
Noteer er minstens vijf.
Tip: Gebruik het bekende rijtje vraagwoorden: wie, wat, wanneer, hoe, waarom, waardoor, waarmee, op grond waarvan, enzovoort. Je kunt elk vraagwoord natuurlijk vaker dan een keer gebruiken.
- Welke vragen heb je bij deze zin (alineea 8)?
Het vergelijken van een slaaf met een aap, zoals filosoof Erno Eskens deed (Opinie, 7 december), vind ik zelfs zwaar beledigend.
Noteer weer minstens vijf vragen.

Voorgaande teksten

Tekst 1

Geen mens maar wel een rechtspersoon

- BOSTON – Chimpansee Tommy zit volgens de eigenaar 'in een ruime kooi met een massa speelgoed'. Volgens Steven Wise en zijn organisatie 'Project voor niet-mensen-rechten' zit hij 'in een cel in een schuur op een terrein voor tweedehands stacaravans' en is zijn leven alleen daardoor al een hel.
- Voor rechtbanken in New York wordt deze week namens Tommy en drie soortgenoten het recht op bewegingsvrijheid opgeëist. Wise doet daarbij geen beroep op wetten tegen dierenmishandeling, maar op een eeuwenoude regel uit het Engelse recht, het 'habeas corpus'. Dat zegt dat als iemand gevangen wordt gehouden, hij aan een rechter moet worden voorgeleid. Met andere woorden: Wise eist voor de chimpansees het recht op als persoon te worden gezien. Behalve op de Balearen, de Spaanse eilandenprovincie, is dat nog nergens in de wereld gebeurd.
- Wise streeft dat doel al jaren na. Hij begon als letselschadeadvocaat, maar werd onder andere door de Australische filosoof Peter Singer, die in 1975 het boek '*Animal Liberation*' schreef, geïnspireerd om zich te verdiepen in de rechten van dieren. Hij geeft daar ook les over aan een aantal universiteiten in de V.S.
- Hoe slecht chimpansees het bij hun eigenaren kunnen hebben, ondervond Wise tijdens zijn zoektocht naar geschikte slachtoffers. Elke Amerikaanse deelstaat heeft weer andere wetten over hoe er met dieren moet worden omgegaan. New York leek veelbelovend. Daar waren chimpansees die wel een verbetering in hun levensomstandigheden konden gebruiken.
- Vorig jaar maart, vertelde Wise aan de Britse krant *The Guardian*, had hij twee chimpansees uitgekozen. 'Een maand later ging ik kijken hoe ze het maakten en een ervan was dood. In september kwamen we weer, en kregen we te horen dat de ander ook dood was. Toen gingen we ons echt zorgen maken en besloten we rechtszaken aan te spannen namens alle nog levende chimpansees in de staat New York.'
- Behalve Tommy gaat het om een chimpansee in privébezit en twee in een universitair laboratorium voor bewegingsonderzoek.
- In de maandag ingediende petitie voor Tommy, die gesteund wordt door een aantal primatenonderzoekers, gebruikt Wise grote woorden: zijn cliënt is als chimpansee intelligent, bewust van zichzelf en van verleden en toekomst, maar heeft niets te vertellen over wat er met hem gebeurt. Hij is, met andere woorden, een slaaf, voor de wet niet meer dan een ding.
- Wise daagt de rechters uit een soortgelijk oordeel te vellen als het historische vonnis dat Lord Mansfield in 1772 in Londen velde in het geval van de slaaf James Somersett. Die was door zijn eigenaar uit Boston meegenomen naar Engeland, maar daar ontsnapt. Alleen al door de zaak te behandelen, erkende Mansfield hem als persoon en vervolgens liet hij hem ook in vrijheid stellen.

9 Totale vrijheid voor Tommy en de andere chimpansees gaat te ver, erkent Wise in zijn petitie. Hij heeft plaatsen geregeld in een opvangcentrum in de staat New York waar ze de ruimte krijgen zo natuurlijk mogelijk te leven. En er is geld om hen daar tot hun dood te verzorgen.

10 Wise vraagt niet om behandeling van een mensaap als een mens, maar als een 'rechtspersoon'. Net zoals een bedrijf wel contracten kan afsluiten maar niet kan trouwen, hoef je een chimpansee nog geen stemrecht te geven als je erkent dat hij recht heeft op bewegingsvrijheid. Wise denkt dat de rechter er niet onderuit kan. Want het parlement van de staat New York heeft eerder een wet aangenomen die het mogelijk maakt vermogen opzij te zetten voor huisdieren. Als dieren geld kunnen erven, redeneert Wise, dan kunnen ze ook sommige andere rechten toegekend krijgen.

11 Dat apen geen mensen zijn, zegt hij met Peter Singer, is nog geen reden om ze dat te weigeren.

Bas den Hond, *Trouw*, 5 december 2013.

Opdracht 3

Vul de betekenis van de woorden en woordgroepen in het schema in.

Alinea	Woord/woordgroep	Betekenis
2	als persoon te worden gezien	
3	letselschadeadvocaat	
7	petitie	
7	primatenonderzoekers	
8	het historische vonnis	
10	rechtspersoon	
10	stemrecht	

Opdracht 4

- 1 Noteer de antwoorden op de vragen die je bij opdracht 2 vraag 1 stelde.
- 2 Heb je na het lezen van dit artikel nog nieuwe vragen? Schrijf ze op.

Tekst 2

Chimp Tommy is een persoon

1 Mag je een persoon zonder aanklacht of rechtszaak langdurig opsluiten? Nee, dat mag niet. Maar wat als de persoon in kwestie een chimpansee is? Kan een chimpansee überhaupt een 'persoon' zijn?

2 Deze week stapte de Amerikaanse jurist Steven M. Wise naar de rechtbank in New York met het verzoek om de opsluiting van Tommy, een chimpansee, onrechtmatig te verklaren. Tommy (26) woont in een klein stalen hok en heeft alleen een televisie ter afleiding. Volgens Wise is Tommy een persoon en personen mag je niet zomaar eenzaam opsluiten. Daar zijn regels voor.

3 Een van die regels om iemand van zijn vrijheid te beroven, kennen we als het habeas corpus-principe. Letterlijke betekenis: 'je moet het lichaam hebben'. Verdachten horen in persoon aanwezig te zijn in een rechtbank. Zij of hun advocaat moeten gehoord worden. Volgens Wise gaat dit rechtsbeginsel ook op voor chimp Tommy.

4 Als Tommy als persoon wordt erkend en daarmee de status van 'rechtssubject' krijgt, is het maar een kleine stap naar vrij spraak voor andere bewuste dieren die op dieronterende wijze worden opgesloten – circusolifanten, gehouden dolfijnen, varkens et cetera.

5 Ik hoop van harte dat Wise de zaak wint. Een chimpansee is nu eenmaal geen ding, geen rechtsobject, Tommy is een persoon.

6 Uiteraard is dat begrip 'persoon' lastig te definiëren, maar de oorspronkelijke betekenis van het woord maakt veel duidelijk. 'Persoon' komt van het Latijnse persona of 'masker'. In de Romeinse theaters droegen de acteurs maskers van aardewerk of hout. Door de oogaten klonk de stem van de acteur; soms waren ook diens ogen te zien. Achter het masker zat iemand. Die 'iemand' – stem en ogen – is men in de loop van de eeuwen 'persoon' gaan noemen.

7 Wie twijfelt of Tommy een 'iemand' is, kan een blik werpen in het fotoboek van James Mollison. Hij portretteerde honderden apen. Hun gezichten recht vooruit, met dezelfde maskerachtige gezichtsuitdrukking. Dwars door hun pose heen zie je echter de priemende ogen. Na tien bladzijden is duidelijk: dit zijn onmiskenbaar individuele persoonlijkheden; wezens met een eigen leven, met eigen belangen, met eigen verlangens.

8 Tot nu toe hebben chimpansees ongeveer dezelfde status als een huis. De eigenaar heeft de plicht om er goed voor te zorgen. In de praktijk betekent dat dat vrijwel alles mag wat niet bij wet verboden is. Artikel 2.1 van de Wet Dieren zegt bovendien dat de mens dieren leed mag bezorgen als dit een 'redelijk doel' dient.

9 De wet gaat ervan uit dat alleen de mens een 'animal rationale', een redelijk dier, is. Diereneigenaren mogen bepalen wat redelijke doelen zijn. Hun eigendommen hebben zich te schikken.

10 Wise vergelijkt de status van het dier met die van de slaven eerder. Zo'n vergelijking heeft altijd iets ongemakkelijks. Wie wil mensen met dieren vergelijken? Toch zit er wel wat in omdat dieren en slaven, ondanks hun evidente verschillen, in eenzelfde juridische situatie zitten.

11 Ook de slaaf had destijds de status van 'rechtsobject'. Ook zij waren eigendom, waar goed voor gezorgd moest worden. Op dit punt lijkt de argumentatie van dierenhouders nu op die van slavenhouders van weleer.

12 De Nederlandse slavenhandelaar Willem Bosman rechtvaardigde slavernij met het argument dat hij zijn slaven keurig te eten en te drinken gaf. En ja, goed, af en toe moest er iets akeligs gebeuren, zoals brandmerken. '... vermits het uit noodzakelijkheid geschied, so moet het 'er so mee doorgaan; doch echter dragen wy so veel mogelyk Sorg, datse niet te hard werden gebrand, voornamentlyk de Vrouwlieden, die doch altoos wat teerder vallen.'

13 Terugblikkend staat het schaamrood je op de kaken bij het lezen van zo'n passage. Hoe kon deze slavenhandelaar, terwijl hij de brandtang hanteert, over 'so veel mogelyk Sorg' spreken?

14 Ik voorspel dat we over een paar eeuwen met dezelfde schaamtegevoelens terugblikken op de manier waarop we nu de wettelijk verplichte 'nodige zorg' verlenen aan gehouden dieren.

15 Er klopt iets niet in dat zorgdenken. Het schiet simpelweg tekort, omdat dieren geen dingen zijn. Tommy heeft een eigen wil, eigen belangen, eigen wensen, eigen gevoelens en eigen zorgen. Misschien is Tommy een ander persoon dan jij en ik, maar toch, een persoon die ook als zodanig gehoord moet worden in de politiek en in het geldende rechtssysteem.

16 In een democratie proberen we de belangen van alle betrokkenen op een faire wijze te wegen. Gelijke gevallen worden gelijk behandeld, zegt de wet. Het is hoog tijd dat dit beginsel ook voor die personen opgaat wier belangen we tot nu toe te makkelijk en op basis van een triviale eigenschap – het dier zijn – hebben achtergesteld.

17 Ongetwijfeld zal het lastig zijn om de dieren op een rechtvaardige wijze in het rechtssysteem in te passen. Hoe regelen we dit allemaal? Maar als we er zelfs in slagen om naamloze nv's waarvan alle bestuurders zijn opgestapt, als rechtspersoon te behandelen, waarom zou het ons met gevoelige, bewuste en denkende dieren dan niet lukken.

Erno Eskens, in *Trouw*, 8 december 2013.

Eskens is filosoof en deskundige dierenrechten, werkzaam als programmadirecteur van de Internationale school voor Wijsbegeerte. Hij schreef eerder het boek *Democratie voor dieren*.

Opdracht 5

Vul de betekenis van de woorden en woordgroepen in het schema in.

Alinea	Woord/woordgroep	Betekenis
3	rechtsbeginsel	
4	rechtssubject	
5	rechtsobject	
7	onmiskenbaar	
9	redelijk dier	
10	evidente verschillen	
15	zorgdenken	
16	triviale eigenschap	

Opdracht 6

- 1 Noteer de antwoorden op de vragen die je bij opdracht 2 vraag 2 stelde.
- 2 Heb je na het lezen van dit artikel nog nieuwe vragen? Noteer ze.

Overzicht

Je hebt nu de drie teksten gelezen. Op sommige punten denken de schrijvers gelijk, over andere verschillen ze van mening. Ormel (uitgangstekst) en Eskens (tekst 2) geven hun eigen mening. Den Hond (tekst 1) geeft de mening weer van Wise.

Opdracht 7

Vul het overzicht in.

Kwestie	Wat vindt Wise?	Wat vindt Eskens?	Wat vindt Ormel?
dier is rechtspersoon			
dier heeft zelfde rechten als mens			
belang van mens gaat boven dat van dier			
dierenrechten zijn universeel			
rechten voor alle dieren gelijk			
dieren zijn rechtsobject			
dieren zijn rechtssubject			

Opdracht 8

Over de vraag hoe een rechtszaak over de dierenrechten zou moeten worden georganiseerd, verschillen de schrijvers van mening.

- 1 Hoe zijn de rollen verdeeld?

Rol	Wise	Eskens	Ormel
wie is de aanklager?			
wie is de beklaagde?			
wie is de verdediger?			
wie is de rechter?			
wie of wat is de 'misdad'?			

- 2 Wise en Eskens geven niet dezelfde omschrijving van het rechtsbeginsel waarop de rechtszaak zou moeten worden aangespannen. Dit principe is vastgelegd als een grondrecht in onder meer het VN-verdrag over burgerrechten en politieke rechten (1966). Zoek precies uit in welke drie basisrechten dit principe is verdeeld. Je kunt deze teksten dus niet als bron gebruiken!

Rechtszitting

Je gaat een rechtszitting voorbereiden over dierenrechten. Uitgangspunt is het habeas corpus-principe.

Opdracht 9

Noteer je eigen standpunt over de kwesties die in deze teksten aan de orde kwamen.

Kwestie	Jouw standpunt	Argumenten
dier is rechtspersoon		
dier heeft zelfde rechten als mens		
belang van mens gaat boven dat van dier		
dierenrechten zijn universeel		
rechten voor alle dieren gelijk		
dieren zijn rechtsobject		
dieren zijn rechtssubject		

Opdracht 10

Vorm een groep van vijf of zes personen. Verdeel de rollen voor de rechtszitting.

Rol	Naam
aanklager	
beklaagde	
verdediger	
rechter	
getuige of deskundige	

Opdracht 11

Bereid de rechtszaak voor met (korte) schriftelijke stukken.

Rol	Taak
aanklager	Noteert de aanklacht en legt die voor aan beklaagde, verdediger en rechter.
beklaagde	Beschrijft de feitelijke gang van zaken rond de misstand en geeft die aan aanklager, verdediger en rechter.
verdediger	Noteert de argumenten (ook feiten) die de aanklacht kunnen ontzenuwen en geeft die aan beklaagde, aanklager en rechter.
rechter	Noteert de vragen die hij aan de aanklager, de beklaagde en de getuige en/of deskundige wil stellen. Die vragen krijgen de anderen niet ter inzage.
getuige of deskundige	Leest de aanklacht en noteert de feiten zoals hij die kent. Hij brengt deze pas op de rechtszitting naar voren, als de rechter of de aanklager er naar vraagt.

Opdracht 12

Houd de rechtszitting. De rest van de klas is kritisch toeschouwer en geeft na afloop commentaar.

Kies bijvoorbeeld voor deze opzet:

- 1 De rechter opent de zitting, noemt kort de beschuldiging en geeft het woord aan de aanklager.
- 2 De aanklager leest de aanklacht voor.
- 3 De rechter ondervraagt de verdachte.
- 4 De aanklager ondervraagt getuigen en deskundigen.
- 5 De verdediger ondervraagt getuigen en deskundigen.
- 6 De rechter kan getuigen en deskundigen vragen stellen.
- 7 De aanklager spreekt de strafeis uit.
- 8 De verdediger geeft een reactie op de strafeis.
- 9 De rechter doet uitspraak.

